

Giải quyết tranh chấp quốc tế trong bối cảnh bình thường mới

LS. ĐÌNH ÁNH TUYẾT

Trưởng Văn phòng Luật sư IDVN, Chủ nhiệm CLB Luật sư thương mại quốc tế (VBLC)
Trọng tài viên Trung tâm Trọng tài Quốc tế Việt Nam (VIAC)
Hòa giải viên Trung tâm Hòa giải Việt Nam (VMC) thuộc VIAC

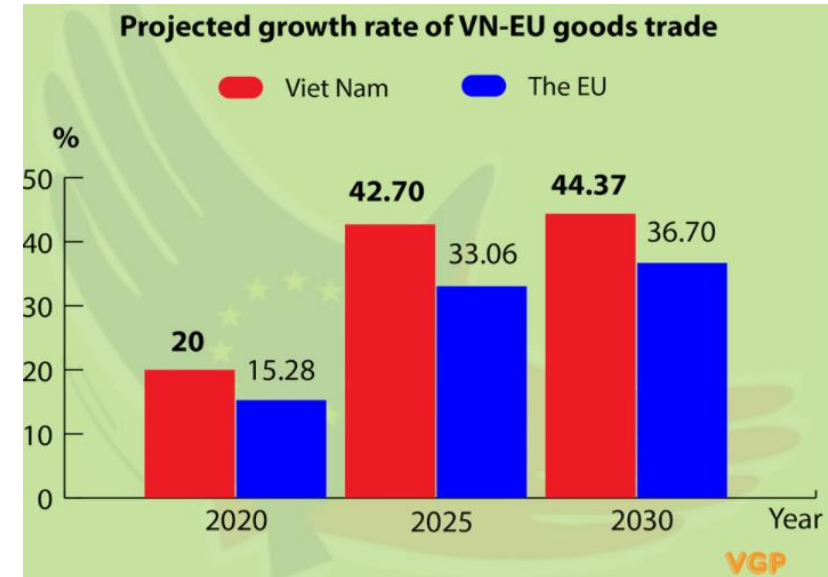
KHÁI QUÁT CHUNG

- Tính đến tháng 11/2020, Việt Nam đã ký 14 Hiệp định thương mại tự do (FTAs) với các quốc gia, 02 FTAs đang trong quá trình đàm phán. CPTPP (hiệu lực 14/01/2019) và EVFTA (hiệu lực 01/08/2020) nổi lên như là những Hiệp định “thế hệ mới” với những cam kết mở và nâng cao hơn.
- **CPTPP:** Việt Nam là một trong số 11 quốc gia ký CPTPP và là quốc gia thứ 7 phê duyệt gói thương mại vào ngày 12/11/2018.
- **EVFTA:** Việt Nam là quốc gia Đông Nam Á thứ hai ký EVFTA và EVIPA vào ngày 30/06.
- **RCEP:** ký 15/11/2020, Hiệp định đối tác kinh tế toàn diện khu vực ASEAN + 6 nước: Trung quốc, Hàn Quốc, Nhật, Australia, New Zealand (Ấn độ rút).

CÁC FTA MỚI ẢNH HƯỞNG THẾ NÀO ĐẾN THƯƠNG MẠI VIỆT NAM?

- Cắt giảm và xóa bỏ hàng rào thuế quan để hàng hóa Việt Nam tham gia sâu hơn vào chuỗi giá trị toàn cầu.
- Đánh giá của Bộ Công thương
 - Dự kiến CPTPP sẽ giúp tăng GDP của Việt Nam lên 1,3% và giá trị xuất khẩu 4% vào năm 2035;
 - Dự kiến EVFTA sẽ giúp tăng GDP 2,18-3,25% (2019-2023), 4,47-5,30% (2020-2028).

CPTPP is the biggest market with **499 million** populations, GDP scale up to **10.6 trillion USD**, equivalent to **13.3%** of the global GDP

EVFTA: MOIT estimates Viet Nam's exports to the EU is projected to grow by **20%** by 2020, **42.75%** by 2025; and **44.37%** by 2030

NHỮNG VẤN ĐỀ CHÍNH MÀ CÁC HIỆP ĐỊNH MỚI TẬP TRUNG VÀO?

Các hiệp định trước đây

- **Thương mại hàng hóa:** cắt giảm/xóa bỏ thuế quan đến 0%, tạo thuận lợi thương mại (cơ chế một cửa, tự chứng nhận xuất xứ ...), tái khẳng định các quy tắc SPS & TBT, các biện pháp chống bán phá giá & chống trợ cấp trong WTO.
- **Quy tắc xuất xứ:** quy tắc chung (RVC), CTH, CTSH,...
- **Thương mại dịch vụ:** phù hợp với các nguyên tắc của WTO, 04 phương thức cung ứng: Thương mại qua biên giới (Phương thức 1), tiêu dùng ra nước ngoài (Phương thức 2), hiện diện thương mại (Phương thức 3), di chuyển thể nhân (Phương thức 4).
- **Đầu tư:** tạo thuận lợi, khuyến khích, bảo hộ và tự do hóa
- **Cơ chế giải quyết tranh chấp**

Các hiệp định mới

- **Gắn thương mại, đầu tư với trách nhiệm xã hội:** lao động, môi trường, cam kết phát triển bền vững, quản trị tốt ...
- **Bao gồm các vấn đề mới:** đầu tư, cạnh tranh, mua sắm công, thương mại điện tử, khuyến khích phát triển doanh nghiệp vừa và nhỏ, hỗ trợ kỹ thuật, thời gian chuyển đổi hợp lý để áp dụng chính sách ...
- Giải quyết các vấn đề mới tồn tại trong các FTA trước đây một cách sâu sắc hơn: Thương mại hàng hóa; bảo vệ sức khỏe động thực vật; thương mại dịch vụ (chỉ Phương thức 1 và 2), IPRs; phòng vệ thương mại; quy tắc xuất xứ; chống tham nhũng; giải quyết tranh chấp giữa chính phủ và nhà đầu tư nước ngoài ...

Lưu ý: Hiệp định thế hệ mới yêu cầu cam kết cao hơn và rộng hơn

NHỮNG VẤN ĐỀ NÀY ẢNH HƯỞNG THẾ NÀO ĐẾN THƯƠNG MẠI?

- Các nước nhập khẩu có thể tiếp tục trả đũa lẫn nhau và nâng cao các rào cản thương mại không có hồi kết.
- Ví dụ:
 - Hoa Kỳ áp đặt các mức thuế đơn phương đối với thép và nhôm nhập khẩu với lý do lo ngại về “an ninh quốc gia”;
 - Các quốc gia (bao gồm Ấn Độ) đã trả đũa và áp đặt thuế quan đối với hàng nhập khẩu của Mỹ;
 - Chiến tranh thương mại Mỹ-Trung đã leo thang khủng khiếp mà không có giải pháp nào trong tương lai gần;
 - Các nước xuất khẩu có thể có xu hướng thắt chặt các quy định hiện hành hoặc tăng cường các quy định mới;
- Thị trường toàn cầu sẽ trở nên tồi tệ khi nhiều quốc gia thực hiện những đe dọa này và các hành động kinh tế sẽ gây hại cho các nền kinh tế nhỏ hơn cũng như các nền kinh tế lớn.

CÁC ĐIỀU ƯỚC QUỐC TẾ VỀ ĐẦU TƯ VIỆT NAM THAM GIA

IIAs

(các điều ước, hiệp định quốc tế về đầu tư)

BITS

(Hiệp định khuyến khích và bảo hộ đầu tư song phương)

- Hiệp định song phương quy định về nghĩa vụ khuyến khích và bảo hộ đầu tư của quốc gia tiếp nhận đầu tư với nhà đầu tư từ nước ký kết;
- Việt Nam đã ký hiệp định khuyến khích và bảo hộ đầu tư với 67 quốc gia và vùng lãnh thổ từ năm 1990 đến nay.

TIPS

(Nhóm các quy định về đầu tư trong các hiệp định thương mại tự do và các hiệp định khác)

- Việt Nam đã tham gia 26 TIPS:
- EVFTA- IPA (2020), CPTPP
- Hiệp định Đối tác Kinh tế Toàn diện Khu vực (RCEP) giữa ASEAN và 6 đối tác ký tháng 11/2020
- Hiệp định đầu tư Toàn diện ASEAN,
- FTA giữa ASEAN với đối tác ngoài khối,...

SỐ LƯỢNG CÁC VỤ KIẾN ISDS MÀ VIỆT NAM LÀ BỊ ĐƠN

2018 Baig v. Viet Nam

2017 ConocoPhillips and Perenco v. Viet Nam

2014 Cockrell v. Viet Nam

2015 Trinh Vinh Binh v. Viet Nam (II)

2013 RECOFI v. Viet Nam

2011 Dialasie v. Viet Nam

2010 McKenzie v. Viet Nam

2004 Trinh Vinh Binh v. Viet Nam (I)

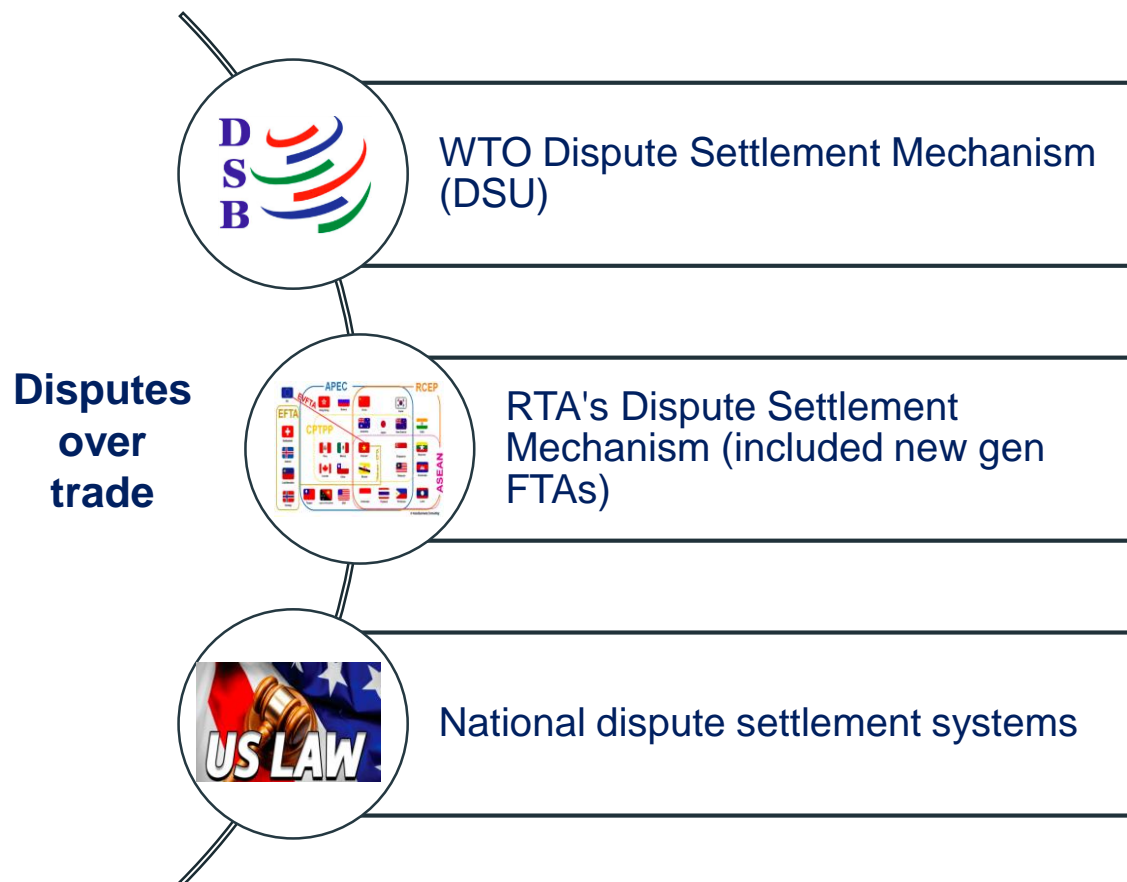
Nguồn: UNCTAD

THỰC TRẠNG ĐẦU TƯ RA NƯỚC NGOÀI CỦA CÁC DOANH NGHIỆP VIỆT NAM

- Tổng giá trị lũy kế tính đến tháng 11/2019 đầu tư ra nước ngoài: Hơn 22 tỷ USD, các lĩnh vực thế mạnh: nông nghiệp, lâm nghiệp, năng lượng và viễn thông.
 - Trong 11 tháng đầu năm 2019, có 148 dự án của Việt Nam được cấp mới giấy chứng nhận đầu tư ra nước ngoài với tổng vốn là 353,8 triệu USD.
 - Cũng trong 11 tháng đầu năm 2019, có 31 quốc gia, vùng lãnh thổ nhận đầu tư của Việt Nam, trong đó Australia dẫn đầu với 141,3 triệu USD, chiếm 30,8%; Hoa Kỳ 93,4 triệu USD, chiếm 20,4%; Tây Ban Nha 59,8 triệu USD, chiếm 13%; Campuchia 50,7 triệu USD, chiếm 11,1%; Singapore 48 triệu USD, chiếm 10,5%.
-

CÁC CƠ CHẾ GIẢI QUYẾT TRANH CHẤP TRONG THƯƠNG MẠI QUỐC TẾ

▪ WTO:

- Là cơ chế giải quyết tranh chấp quốc tế tích cực nhất;
- Vai trò cốt lõi là giải quyết tranh chấp;
- Chỉ giải quyết khiếu nại của chính phủ so với chính phủ (các tổ chức khác, doanh nghiệp,...không thể sử dụng cơ chế này).

▪ Các FTA:

- Thủ tục ban hội thẩm dựa trên mô hình DSU của WTO;
- Không có nhiều tác dụng như DSU của WTO nên các bên thường bỏ qua và trực tiếp đưa các tranh chấp ra WTO.

▪ Hệ thống giải quyết tranh chấp quốc gia:

- Các vụ kiện/điều tra mang tính chất hành chính: điều tra chống phá giá, trợ cấp, tự vệ.. Dẫn đến việc áp dụng các biện pháp về thương mại;
- Áp dụng các biện pháp trả đũa/trừng phạt đơn phương.

CƠ CHẾ GIẢI QUYẾT TRANH CHẤP - CPTPP

03 cơ chế giải quyết tranh chấp:

1. Cơ chế giải quyết tranh chấp quốc gia – quốc gia:

- CPTPP đặt ra nhiều hình thức kiểm soát thực thi của các thành viên, bao gồm việc thành lập Hội đồng Đối tác xuyên Thái Bình Dương để xem xét tất cả các vấn đề liên quan đến việc thực thi và cơ chế giải quyết tranh chấp cấp Nhà nước.

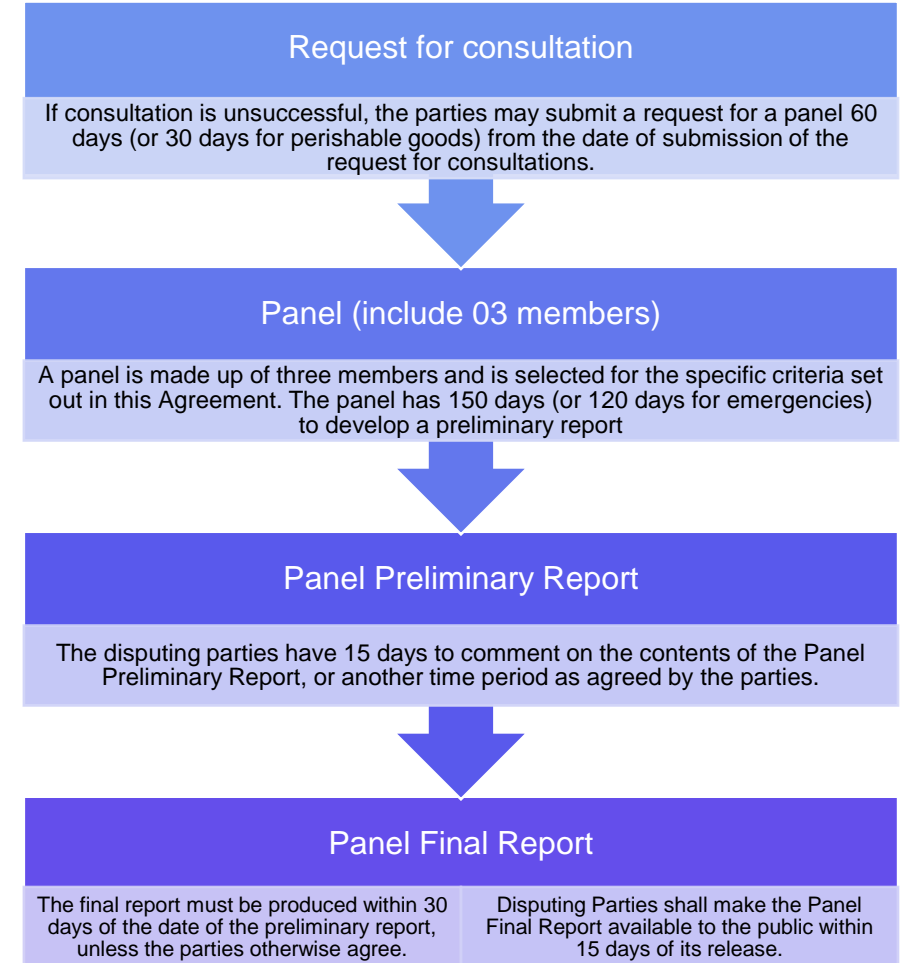
2. Cơ chế giải quyết tranh chấp quốc gia – nhà đầu tư

- Cơ chế ISDS: tiếp cận hội đồng trọng tài độc lập để giải quyết các tranh chấp do vi phạm các quy tắc đầu tư.

3. Cơ chế giải quyết tranh chấp song phương:

- Ngoài ra, trong một số Chương của Hiệp định (ví dụ: SPS, TBT, Mua sắm công, Lao động ...), bên cạnh các hình thức chung của Hiệp định còn có các hình thức thực thi riêng (các Ủy ban chuyên môn cụ thể, cơ chế giải quyết tranh chấp ...).

Dispute settlement process:

CƠ CHẾ GIẢI QUYẾT TRANH CHẤP - EVFTA

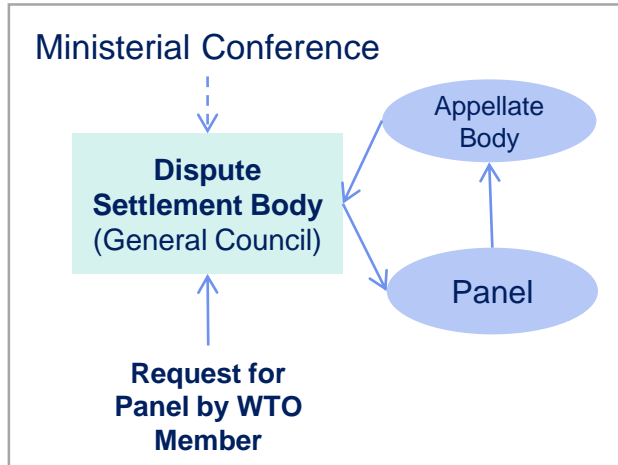
- EU và Việt Nam đã thỏa thuận về một cơ chế giải quyết tranh chấp chính thức giữa các quốc gia với nhau nhằm cải thiện hệ thống giải quyết hiện có của WTO.
- Thủ tục giải quyết tranh chấp mới sẽ nhanh hơn nhiều, sử dụng các trọng tài viên được công nhận và thỏa thuận trước.
- Tăng tính minh bạch vì tuân theo các quy tắc bảo mật cụ thể, các phiên xử của hội đồng sẽ được công khai.
- Một cơ chế hòa giải chi tiết, theo đó EVFTA làm rõ phạm vi, quy tắc thủ tục và hiệu lực của hòa giải.

VẤN ĐỀ CỦA CƠ CHẾ GIẢI QUYẾT TRANH CHẤP HIỆN NAY

➤ WTO:

1. “Existential crisis” of WTO’s DSB

- AB thường bao gồm 07 thành viên.
- Kể từ giữa năm 2017, nhóm đã giảm xuống còn 03 thành viên do Hoa Kỳ đã chặn quy trình thay thế các thành viên AB nghỉ hưu.
- Tính đến tháng 12 năm 2019, chỉ còn một trong số 7 thành viên - không đủ để xét xử các vụ việc.

- Các cuộc đàm phán để giải quyết vấn đề vẫn chưa thành công
- Nếu các thành viên mới không thể được các quốc gia thành viên của WTO bổ nhiệm vào AB, về cơ bản có nghĩa là Hoa Kỳ sẽ chi phối

2. Thời gian xét xử ngày càng dài.

Thời gian thành lập ban hội thẩm cho đến khi ban hành phán quyết đã tăng từ 06 tháng ban đầu lên trung bình 15 tháng, Việc tuân thủ thường lâu hơn gấp ba lần so với 03 tháng được hình dung ban đầu

➤ Các FTA thế hệ mới:

- Dự kiến sẽ nhanh hơn và hiệu quả hơn cơ chế giải quyết của WTO;
- Nhưng chúng vẫn còn là những cơ chế mới;
- Các cơ chế hiện không thể đoán trước và không chắc chắn.

➤ Hệ thống quốc gia:

- Mục đích: bảo vệ các ngành sản xuất trong nước
- Không thể giải quyết tranh chấp ở cấp chính phủ
- Lưu ý: Đây là cơ chế có ảnh hưởng lớn nhất đến các nhà xuất khẩu / sản xuất

TẦM NHÌN 5 NĂM TỚI

- Các hiệp ước thế hệ mới đặt ra những vấn đề nổi cộm buộc các doanh nghiệp phải nhanh chóng áp dụng: Điều kiện lao động, bảo vệ môi trường và trách nhiệm xã hội. Các hiệp định thế hệ mới như CPTPP, EVFTA, EVIPA, ... đặc biệt lưu ý vấn đề này.
- Cơ chế giải quyết tranh chấp sẽ được hoàn thiện hơn.
- WTO DSB sẽ được hoàn thiện hơn và dự kiến sẽ được thay đổi dưới thời tổng thống mới của Hoa Kỳ. Tuy nhiên, sẽ mất nhiều thời gian để kết thúc quá trình này.
- Tính minh bạch: Cả CPTPP và EVIPA đều có điều khoản nâng cao tính minh bạch của quá trình tố tụng (Điều 9.24 của CPTPP và Điều 3.46 của EVIPA).

TẦM NHÌN 5 NĂM TỚI

Chính sách Thương mại Hoa Kỳ: (source: Nat Law Review)

Với tư cách là Tổng thống, chương trình thương mại của Biden có thể:

- ✓ Tập trung hơn vào hành động đa phương để giải quyết xung đột thương mại, đặc biệt là với Trung Quốc;
 - ✓ Tích cực thực thi luật phòng vệ thương mại của Hoa Kỳ để bảo vệ các doanh nghiệp và người lao động Hoa Kỳ khỏi sự cạnh tranh nhập khẩu không công bằng;
 - ✓ Ưu tiên thuê lại các chuỗi cung ứng y tế và quan trọng khác để bảo vệ nền kinh tế và an ninh quốc gia của Hoa Kỳ;
 - ✓ Trì hoãn đàm phán các thỏa thuận thương mại mới, bởi vì Biden đã nói rằng ông sẽ không tham gia các thỏa thuận thương mại mới “until we’ve made major investments here at home, in our workers and our communities;;
 - ✓ Sử dụng USMCA làm khuôn mẫu để đàm phán các hiệp định thương mại mới, đặc biệt tập trung vào các ưu tiên về thực thi lao động và môi trường;
 - ✓ Giữ vai trò lãnh đạo trong việc xây dựng sự đồng thuận về các cải cách đối với WTO. Sẽ không có khả năng tiếp tục chiến lược của Chính quyền Trump ngăn chặn việc bổ nhiệm các thẩm phán thay thế cho Cơ quan Phúc thẩm WTO;
 - ✓ Phối hợp chặt chẽ hơn với các đồng minh của Hoa Kỳ để gây áp lực lên Trung Quốc nhằm ngăn chặn các hành vi thương mại không công bằng và cải cách nền kinh tế do nhà nước điều hành, mặc dù bản chất của chính sách thương mại Trung Quốc của Biden có thể tương tự như của Tổng thống Trump; Biden đã tuyên bố sẽ đứng về phía Bắc Kinh, và ông có quan hệ chặt chẽ với những lao động có tổ chức, điều này đã lên án việc “Trung Quốc từ chối các quyền lao động cơ bản” và “các khoản trợ cấp lớn của Trung Quốc cho các công ty trong nước và các hành vi của các doanh nghiệp nhà nước vốn đã làm thiệt hại hàng triệu việc làm của Hoa Kỳ và rút ruột cơ sở sản xuất của [Hoa Kỳ]; ” và
 - ✓ Sử dụng các chính sách thương mại để chống lại sự nóng lên toàn cầu.
-

THÁCH THỨC CHO CÁC DOANH NGHIỆP VIỆT NAM

➤ Tăng cường các biện pháp phi thuế quan:

- Khi hàng rào thuế quan không còn là công cụ hữu hiệu để bảo hộ, các nước nhập khẩu có xu hướng sử dụng các biện pháp phi thuế quan (Các biện pháp chống bán phá giá, chống trợ cấp, phòng vệ thương mại) để bảo vệ ngành sản xuất trong nước của mình.

- Một số đối tác lớn của Việt Nam đều là các nước thường sử dụng các biện pháp đó.

➤ Tăng cường điều tra liên quan đến những vấn đề này:

- (Ví dụ: Điều tra Mục 301 và EAPA của DOC Hoa Kỳ)

➤ Không chắc chắn và không thể đoán trước:

- Không có tiền lệ để tham khảo;

- Không có cơ chế rõ ràng để giải quyết và phải mất nhiều thời gian để xem kết quả.

(Ví dụ: Tuyên bố Zeroing đã mất 10 năm để xem kết quả)

THÁCH THỨC VÀ CƠ HỘI CHO CÁC DOANH NGHIỆP VIỆT NAM

- Quy tắc xuất xứ sẽ phức tạp hơn, có thể gây khó khăn cho các nhà xuất khẩu và sản xuất của Việt Nam, đặc biệt là các ngành có sử dụng nhiều nguyên liệu nhập khẩu: thép, sợi, ván gỗ, v.v.
- Sức ép cạnh tranh đối với nền kinh tế Việt Nam là vô cùng lớn: FTAs buộc Việt Nam phải từng bước dỡ bỏ các rào cản thị trường để cho phép doanh nghiệp nước ngoài xâm nhập sâu hơn vào thị trường hàng hóa, dịch vụ.
- Tăng trưởng đầu tư gián tiếp thông qua M&A: các vấn đề về tập trung kinh tế, hạn chế cạnh tranh
- Tăng trưởng đầu tư từ VN ra nước ngoài: Doanh nghiệp Việt Nam có thể tận dụng các hiệp định đầu tư để yêu cầu bảo vệ tài sản và lợi ích theo luật quốc tế

THÁCH THỨC VÀ CƠ HỘI CHO CÁC DOANH NGHIỆP VIỆT NAM

- FTAs buộc Nhà nước thắt chặt các tiêu chuẩn và không ngừng nâng cao các tiêu chuẩn về lao động, môi trường, an sinh xã hội: tăng chi phí sản xuất và thách thức quản lý, đặc biệt trong các ngành sử dụng lao động quy mô lớn như dệt may, thủy sản v.v..
- Tác động của đại dịch covid-19 có thể dẫn đến việc các nước nhập khẩu muốn tăng cường chính sách bảo hộ của mình: Các rào cản kỹ thuật nghiêm ngặt và hệ thống vệ sinh và kiểm dịch động thực vật có thể là những rào cản khiến hàng hóa Việt Nam khó thâm nhập thị trường của các đối tác FTA.
- Hàng hóa Việt Nam có thể phải đáp ứng các điều kiện khắt khe hơn về hàng rào kỹ thuật, vệ sinh dịch tễ từ thị trường nhập khẩu

CÁC DOANH NGHIỆP CẦN LÀM GÌ?

- Chủ động & tích cực có chiến lược dài hạn giải quyết các vấn đề về lao động, môi trường, sử dụng chính các vấn đề về môi trường, lao động để nâng cao vị thế và uy tín doanh nghiệp, sản phẩm;
- Cập nhật thông tin về các chính sách, thay đổi luật pháp tại nước nhập khẩu hay nước tiếp nhận đầu tư;
- Luôn duy trì hồ sơ chi tiết về truy xuất nguồn gốc, hồ sơ kế toán, hồ sơ sản xuất, được tư vấn thường xuyên để chuẩn bị sẵn sàng đối phó với các vụ kiện, vụ điều tra hay chính sách mới từ nước xuất khẩu;
- Sẵn sàng yêu cầu Nhà nước, luật sư hỗ trợ để bảo vệ quyền lợi khi bị xâm phạm theo các hiệp định về thương mại và đầu tư.

CÁC DOANH NGHIỆP CẦN LÀM GÌ?

- Chủ động cập nhật thông tin để dự báo và lường trước tình hình để kịp thời có chiến lược ứng phó;
- Tăng cường hợp tác thông qua hiệp hội, hợp tác với nhà nhập khẩu và khi bị điều tra, chủ động phối hợp và hợp tác với cơ quan điều tra (trên cơ sở sở có thuê luật sư)
- Chiến tranh thương mại Mỹ - Trung: Sự dịch chuyển của các nhà đầu tư vào thị trường Việt Nam tạo ra làn sóng đầu tư từ Trung Quốc vào Việt Nam, có thể khiến các nước nhập khẩu tăng cường điều tra hành vi lẩn tránh thuế, các biện pháp phòng vệ. Để hạn chế rủi ro, doanh nghiệp nên:
 - Đa dạng hóa thị trường nhập khẩu, tránh phụ thuộc vào nguồn nhập khẩu nguyên liệu truyền thống;
 - Nếu có sự tăng vọt về khối lượng hàng xuất khẩu và nhập khẩu của cùng 1 mặt hàng: dấu hiệu có gian lận thương mại, lẩn tránh thuế...: cần yêu cầu sự hỗ trợ của chính phủ (vd. kiểm soát xuất xứ và hồ sơ hàng hóa XNK)

Xin cảm ơn!

TRUNG TÂM TRỌNG TÀI QUỐC TẾ VIỆT NAM

Bên cạnh Phòng Thương mại và Công nghiệp Việt Nam

Trụ sở chính (Hà Nội):

Địa chỉ: Tầng 6 tòa tháp VCCI, số 9 Đào Duy Anh,
Quận Đống Đa, Hà Nội

Điện thoại: (+84)243.574.4001 – Fax: 0243.574.3001

Chi nhánh thành phố Hồ Chí Minh:

Địa chỉ: Tầng 5 Tòa nhà VCCI, số 171 Võ Thị Sáu
Quận 3, Tp. Hồ Chí Minh

Điện thoại: (+84)283.932.1632 – Fax: 0283.932.0119

Email: info@viac.org.vn | Website: www.viac.vn

